

Ontwikkeling

ANAELBA PALACIOS VAN
MICROJUSTICE BOLIVIA
HELPT EEN KLANT MET ZIJN
IDENTITEITSBEWIJS DOOR GEBREK
AAN DEZE OFFICIËLE PAPIËREN
KUNNEN VEEL BOLIVIANEN GEEN
GEBRUIKMAKEN VAN SOCIALE
VOORZIENINGEN.

FOTO: AP PHOTO/DADO GALDIERI

RECHTSHULP VOOR IEDEREEN

RUIM VIER MILJARD MENSEN HEBBEN GEEN
TOEGANG TOT DE MEEST ELEMENTAIRE
VORM VAN JURIDISCHE BESCHERMING. DE
MICROJUSTICE-BEWEGING BIEDT UITKOMST.

DOOR CARMEL WROTH

OP ZIJN DRIEËNZESTIGSTE VIEL DE BOLIVIAAN Pascual Aquino Mamani van het dak van een huis dat hij net buiten de hoofdstad La Paz aan het bouwen was. Hij maakte een val van bijna vijftien meter en brak zijn been. Omdat hij geen pensioen, geen verzekering en geen spaargeld had, moest hij zodra zijn been genezen was in allerijl weer aan de slag. Met zijn werk als bouwvakker was Aquino de enige kostwinner in het gezin. Een paar jaar later hoorde hij over een overheidsuitkering voor ouderen, die hij meteen aanvraag. Als zijn gezin voortaan twintig euro per maand zou ontvangen, zou dat grote financiële zekerheid geven. Dat was hem helaas niet gegund. Op Aquino's geboortedatum stond een verkeerde geboortedatum, waardoor hij zijn identiteit niet kon bewijzen.

Maandenlang ging Aquino van het ene loket naar het andere. Hij praatte met

wel steun bieden bij strafrecht- en mensenrechtzaken, maar dat er weinig hulp is bij de meest fundamentele bouwstenen voor deelname aan de civiele samenleving: identiteitsdocumenten, eigendomsrechten, arbeidsrechten en de legale status van kleine bedrijven. 'Er is een grote massa voor wie niemand de kwestie van socio-economische deelname specifiek aanpakt', zegt ze. 'Maar zonder dat blijf je altijd aan de marge van de maatschappij leven.'

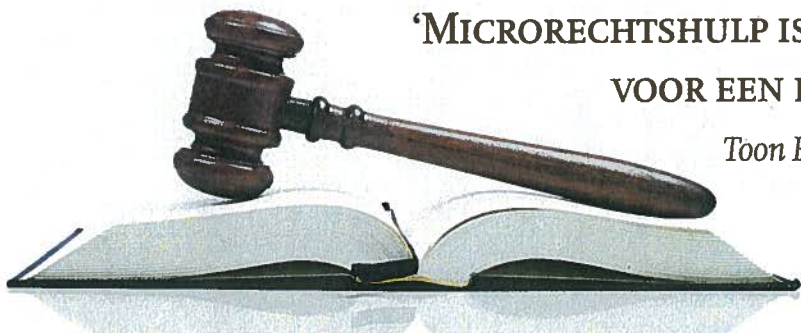
Microjustice ontleent zijn naam en filosofie aan de microkredietbeweging, die bekend werd door Nobelprijswinnaar Muhammad Yunus. Net als microkrediet richt microrechtshulp zich op een dienst die mensen in ontwikkelde landen vanzelfsprekend vinden – rechtskundig advies – en streeft ernaar die zo goedkoop en efficiënt mogelijk te leveren aan de armste bevolkingsgroepen van de wereld.

Toen ze aan Microjustice Bolivia begon, werkte Van Nispen tot Sevenaer samen met Anne Marie van Swinderen, microfinancieringsconsulent bij Triodos Facet, een microfinancieringsorganisatie die gelieerd is aan Triodos Bank. 'De overeenkomst tussen microrechtshulp en microfinanciering zit hem voornamelijk in de manier van denken,' zegt Van Swinderen, 'waarbij je arme mensen niet als slachtoffers beschouwt. Gewoon heel zakelijk zijn levert hen veel meer op dan hen altijd maar te behandelen als hulpbehoevende armen. Bijna alle ontwikkelingsprogramma's scheppen een afhankelijkheid die niet wenselijk is.'

Het Microjustice Initiative mag dan nog kleinschalig zijn, de benadering belichaamt een grote ommezwaai in de manier waarop non-gouvernementele organisaties denken over armoede, recht en ontwikkeling. Vroeger probeerden beleidsmakers het

'MICRORECHTSHULP IS EEN VAN DE GEREEDSCHAPPEN VOOR EEN LEVENSVATBARE MAATSCHAPPIJ'

Toon Bullens, verzekeringsmaatschappij Achmea

bureaucraten en vulde formulieren in. Maar in Bolivia vereist een rechtsgeldig bewijs van identiteit niet alleen de juiste papieren, maar moet dat ook voor de rechter gestaafd worden. En een advocaat kostte hem drie maanden loon. Voor Aquino bleef, net als voor duizenden andere Bolivianen en zelfs miljarden anderen overal ter wereld, dat meest elementaire wettige identiteitsbewijs onbereikbaar. 'Ik kon dat probleem niet oplossen,' zegt hij, 'dus ik wachtte af en liet het erbij.'

VOOR ADVOCAAAT EN JURIDISCH ACTIVIST Patricia van Nispen tot Sevenaer was 'het erbij laten' geen optie. In 2006 verhuisde ze naar La Paz om Microjustice Bolivia op te richten, een rechtshulporganisatie die diensten verleent aan mensen die geen toegang hebben tot de meest elementaire rechtsbescherming. Van Nispen tot Sevenaer legt uit dat veel hulporganisaties

Van Nispen tot Sevenaer werkte halverwege de jaren negentig voor de VN in het voormalige Joegoslavië, waar ze te maken had met tienduizenden Serviërs die waren gevlucht uit Kroatië. In de oorlogschao verlieten veel vluchtelingen hun huis zonder identiteitspapieren mee te nemen. En zonder die papieren mochten ze de onlangs verlegde nationale grenzen niet over om de ontbrekende documenten op te halen die ze nodig hadden om een huis te kopen, een zaak te starten of een nieuw leven te beginnen. In samenwerking met lokale juristen zette Van Nispen tot Sevenaer een netwerk van juristen, parajuridische medewerkers en vrijwilligers op om vluchtelingen te helpen met hun papieren. Dit was het begin van The Microjustice Initiative, dat op plaatselijk niveau aangestuurde microrechtshulpgroepen ondersteunt. Microjustice Bolivia is de eerste die deze naam gebruikt, binnenkort volgen Peru en Colombia.

rechtssysteem in ontwikkelingslanden te verbeteren door met de nationale overheid samen te werken. Inmiddels zeggen velen dat het ook nodig is mensen aan de basis het heft in eigen handen te geven. Zelfs de VN schenkt er aandacht aan: ze faciliteerde in 2005 de conferentie van de Commissie voor het Juridisch Mondig maken van Armen, die concludeerde dat meer dan vier miljard mensen buiten het legale kader van de staat leven. Zonder rechtsbescherming lopen deze mensen groot risico hun activa – hun bezit, hun bedrijfje of inkomsten uit werk – te verliezen en dus gevangen te blijven in armoede. Het United Nations Development Programme (UNDP) sponsort inmiddels in tien landen Microjustice-achtige programma's om de juridische noden van de armen aan te pakken.

Toon Bullens, een leidinggevende bij verzekeringsmaatschappij Achmea die daarnaast een microverzekeringsbedrijf

PATRICIA VAN NISPEN
TOT SEVENAER RICHTTE
MICROJUSTICE BOLIVIA OP
OM MENSEN TE HELPEN
DIE ZIJN UITGESLOTEN VAN
JURIDISCHE HULP.

runt en The Microjustice Initiative van meet af aan steunde, is ervan overtuigd dat deze benadering van onderaf zonder meer resultaten gaat opleveren. 'Als het mensen aan zekerheid ontbreekt, zullen ze nooit het zelfvertrouwen ontwikkelen om hun eigen bedrijf te beginnen', meent Bullens. 'In het begin besepte ik niet hoe het kon dat mensen de kansen om hun leven te verbeteren niet zagen. Toen zag ik in dat we waren vergeten de eerste stap te zetten: mensen de mogelijkheid geven hun rechten te laten gelden. Microrechtshulp is een van de gereedschappen voor een levensvatbare maatschappij.'

Sinds zijn oprichting in 2007 heeft Microjustice Bolivia – dat twaalf jonge juristen en dertien stagiairs in dienst heeft – zo'n negenhonderd mensen aan een identiteitsdocument geholpen. De Wereldbank schat dat ongeveer 24 procent van de Boliviaanse bevolking, dus zo'n 2,2 miljoen mensen, geen identiteitspapieren heeft. De gevallen waarbij het document door een administratief foutje ongeldig is en alleen via een langdurige juridische procedure gelegaliseerd kan worden, zijn dan nog niet meegerekend. Zonder die documenten kunnen Bolivianen niet naar school, geen spaarrekening openen, geen gebruikmaken van publieke gezondheidsvoorzieningen en geen pensioen krijgen.

Anaelba Palacios, landencoördinator van Microjustice Bolivia, zegt dat het oplossen

van identiteitszaken gemiddeld acht maanden en soms zo'n vijftien bezoeken aan de rechtbank vergt. Veel van haar cliënten zijn analfabeet en de Boliviaanse rechter eist schriftelijke in plaats van verbale bewijsvoering. Bovendien komen veel mensen terecht bij gewetenloze advocaten, die honoraria opstrijken, maar nooit iets voor elkaar krijgen.

Cliënten van Microjustice betalen maar een bescheiden honorarium, rond de 57 dollar, dat grotendeels dient om de rechtbankkosten te dekken, waarna er nog iets overblijft voor de bedrijfskosten van de organisatie. De advocaten, allemaal pas afgestudeerden, worden betaald uit subsidies en fondsen van de stichting, hoewel Van Nispen tot Sevenaer hoopt dat in de toekomst de organisatie zichzelf zal kunnen bedruipen. Ze vertelt dat ze ook bezig zijn gerechtshoven te bewerken om een meer efficiënte en dus betaalbare procesgang te bewerkstelligen. 'We hebben mensen kunnen bereiken die echt hulp nodig hadden en zó veel tijd verspilden aan iets wat eigenlijk eenvoudig is', zegt Palacios. 'Maar voor sommige mensen is het echt een ontzettend zware dobber.'

VOORDAT ZE VOOR MICROJUSTICE BOLIVIA ging werken, had advocaat Maria del Rosario Choque Ajata de uitwerking van juridische uitsluiting aan den lijve ondervonden in haar familie. Choque

Ajata's vader, een mijnwerker uit een plattelandsdorpje, had zijn hele leven hard gewerkt in een eigen zaak, waardoor hij genoeg kon sparen om zijn kinderen te laten studeren. Nadat zijn vrouw stierf, kwam zijn bedrijf, dat frisdranken distribueerde, in de problemen en moest hij zijn huis verkopen voor een financiële injectie in zijn onderneming. Maar de overlijdensakte van zijn vrouw was niet in orde, dus kon hij niet aan de juiste eigendomspapieren komen. Het kostte Choque Ajata een jaar om het probleem voor hem op te lossen. Toen zij haar rechtenstudie had voltooid, ging ze bij Microjustice Bolivia werken om het oplossen van zulke kwesties voor anderen gemakkelijker te maken.

'Hier zie ik het leven van mijn familie', zegt ze over de strijd die haar cliënten doormaken. 'Nu hebben we een team dat bereid is de tijd voor mensen te nemen en ze met respect te behandelen. De cliënten zeggen dat ze nergens anders zo behandeld worden. Het mooiste is de blijdschap op hun gezicht te zien wanneer ze zich realiseren dat je hun probleem kunt oplossen.'

En hoe verging het Pascual Aquino Mamani? Het kostte zeven maanden, maar Microjustice Bolivia kreeg zijn documenten in orde en hij ontvangt zijn pensioen. 'Die jongelui, die hebben alles voor me gedaan en het ging zó makkelijk', zegt hij. 'Ik heb ze gewoon de papieren gegeven en dat was dat.' ■

Natasja van den Berg

HET PRIVILEGE VAN DE ELITE

Een besef van bevoorrechting en verantwoordelijkheid kan het begin zijn van rechtvaardigheid.

ERGENS MIDDEN IN EEN SCHITTEREND GEBREK VAN ARTHUR JAPIN STAAT een gedachte die het boek voor mij onvergetelijk heeft gemaakt. Japin schrijft dat stand niet alleen verplicht, maar dat het eveneens een privilege is. Niet alleen levert het behoren tot een bevoorrechte groep, de elite, de plicht op om het goede te doen, maar we moeten ook beseffen dat de mogelijkheid goed te kunnen doen tegelijk een privilege is. De uitdrukking 'noblesse oblige' wordt daarmee prachtig vertaald.

In de jaren zestig en zeventig raakte het woord 'elite' besmet. In die jaren zou maatschappelijke status er niet toedoen; iedereen moest elkaars gelijke zijn. Op dit moment lijkt er echter weer een toegenomen behoefte aan een elite te zijn. De afgelopen jaren zijn daarover diverse boeken verschenen, zoals *De nieuwe elite van Nederland*, van Jos van Hezewijk, en *Gaat de elite ons redden?*, onder redactie van Marcel van der Ham en Krijn van Beek.

En zijn meerdere soorten elites. Het kunnen de rijken zijn, maar ook intellectuelen, bekende Nederlanders, zakenlieden en politici. Wat hen bindt, is dat zij – zoals de Italiaanse econoom en filosoof Vilfredo Pareto het in de negentiende eeuw omschreef – topposities bekleden met de meeste macht en invloed.

De 'gewone mensen' verwachten veel van deze elites. Ook ik betrap mij soms op de gedachte dat ik van hen iets verwacht: om ons voor te leven, te laten zien hoe het anders kan, hoe we deze eeuw kunnen aangrijpen om een aantal hardnekkige onrechtvaardigheden op te lossen. Dat zou niet alleen hun plicht moeten zijn; ik hoop dat ze het ook zien als een privilege. Ook al omdat de aan hen gegeven of door hen verworven positie zo'n voorrecht is. Ze hebben er niet altijd veel voor hoeven te doen. De talenten die hen zover hebben gebracht, zijn hen immers toevallig toegekomen.

Toch is het tegendeel waar: we hebben vele voorbeelden gezien van mensen die

hun elitaire positie misbruiken voor hun eigen belang, zoals de bankiers die ondanks de slechte resultaten van hun bank hoge bonussen in ontvangst hebben genomen.

Hoewel ik mij niet reken tot een elite van dit land, vind ik dat ook ik mij vaker moet realiseren dat het leven dat ik kan leiden een privilege is – een privilege dat ook plichten met zich meebrengt. Ik ben bij toeval geboren in dit rijke land, met alle kansen die daarbij horen. Goed onderwijs, goede gezondheidszorg, altijd een gevulde maag,

maar vooral ook tijd, doordat ik niet van jongs af aan hoefde te werken om het gezin te helpen. In mijn ogen levert dat een bijzondere verantwoordelijkheid op tegenover hen die door datzelfde toeval een minder voorspoedig leven kunnen leiden.

Soms bekruipt mij het beeld dat wij, Westerse mensen, leven zoals de prinsen en prinsessen in de middeleeuwen, die achter hun slotgracht de heerlijkste feesten gaven om vanuit de vensters het gepeupel te zien werken op het land, waarmee zij hun decadente bestaan financierden. Ook wij leven een mooi bestaan – en we doen dat in de wetenschap dat dit ten koste gaat van het milieu en mogelijk wordt gemaakt door de goedkope arbeid elders in de wereld. In die zin behoren alle westerlingen tot een elite.

Ik hoop dat eenieder die zich gelukkig prijst met het leven hier in het Westen deze kans pakt. Te beginnen bij de meest bevoorrechten onder ons. Dus: bankiers, lever uw bonussen in. Directeuren, maak producten die bijdragen aan een betere wereld. Politici, gebruik uw macht om onze samenleving echt duurzamer en eerlijker te maken. Want het begin van rechtvaardigheid is te beseffen hoe vooraanstaand wij werkelijk kunnen zijn.

NATASJA VAN DEN BERG is adviseur bij omroep LLink en schreef, samen met Sophie Koers, *Praktisch idealisme*.

+ DENK MEE MET NATASJA VAN DEN BERG: ODE.NL/NATASJA

FOTO: PIETER DE SWART